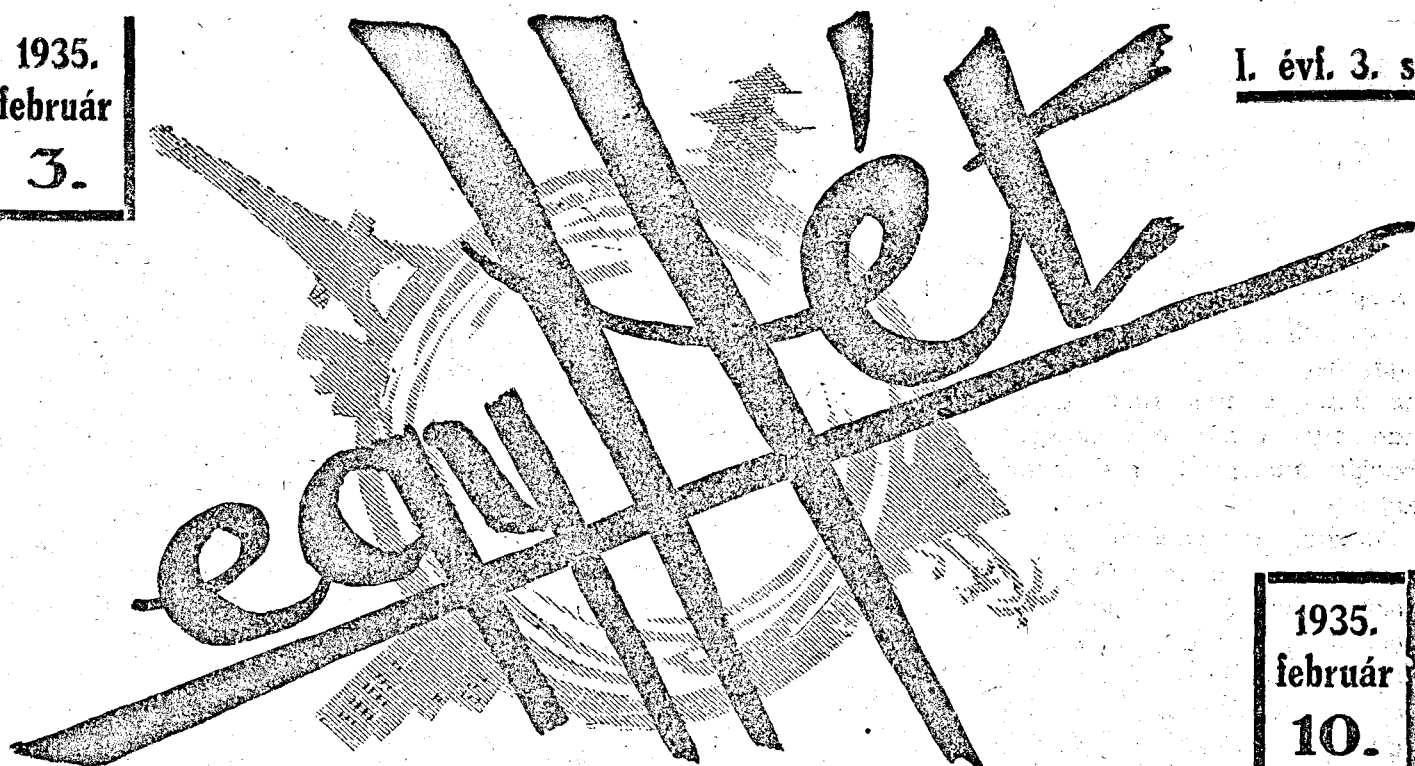

1935.
február
3.

I. évf. 3. sz.

1935.
február
10.

== BÁRDOS LÁSZLÓ HETILAPJA ==

Ne bántsanak bennünket

Freund Fülöp / Central University Library Cluj

„Lelkifeszültség a kis városban” Cytroen bukása és megdicstelenítése

Beszél a segéd ur, aki 12 órát dolgozik
és nem tud megélni

Kemal a tirannus, a reformátor és az orgiák hőse

Készül az ugrótank

Mi az őszinte helyzet Palesztinában?

Cotrus Áron és Szabó Lőrinc versei - Fejek a
világszinpadról: Henderson a Nobeldijas -
Szilágyi András: Beszélgetés Szép Ernővel
Karinthy Frigyes ebédje stb. stb.

Ára 3 Lei

Ne bántsanak bennünket

A dolgozó magyarok, a dolgozó magyarnyelvű zsidók szót kérnek.

Nem titkolják tovább, hogy mélyen meg vannak alázva, sajog az arcuk és piros foltok gyulladnak rajta olyan méltatlan pofonoktól, amelyekre nem szolgálta rá.

Magyar kistisztviselők, gyári és kereskedelmi alkalmazottak, könyvelők, mérnökök és portások, levezetők, pénztárosok, műszaki rajzoló, kirakatrendező és üzleti segédek, cégjegyzők, hivatalosok, pénzbeszedők; a szabadnak nevezett élet, szabadnak hitt pályáin egzisztenciázó kisebbségi közemberek kinyitják a szájukat.

Ezek a szájak némák maradtak mindeddig. Gazdáik nem szántak más szerepet nekik: majszolni a száraz, egyre szűkebbre kanyarított kenyérkaréjakat, csokolni lehetőleg törvényes hitvest, vagy eldudolni néha egy operettságerért. „Tenyereimen hordom, lehozom a csillagot én...” Nem volt soha gyújtóbb indulójuk. Csillagokról és holdasestékről álmodoztak ezek az emberek, nem a területi revízióról, Gömbös és Eckhardt beszédeinél unalmasan állapozták az újságoldalakat. Szívükben csaknem mindegy volt már Bucuressti, vagy Budapest és majdnem összevételek a kettőt, mint a francia biztosítási hivatalnokok, a detroiti Ford ügynökök, vagy a londoni bankinkasszások, akiknek sokszor és tagolva kell elmagyarázni, hogy Bucuressti és Budapest nem egy, hanem két város.

Ezek a kategóriák voltak mindig a legszemélyesebb „én”-ekből állók, ha felmondottak valamelyiknek, akkor a szomszédja így szólt: *Őt elküldték, ő éheznek, ő állástalan. Nekem van kenyérem, nekem jó gazdám van, én libát vásárolok minden pénteken, én a Körbe járok borozni vasárnap délután. A maguk kis körén*

soha nem láttak tul, a maguk egyéni bánata volt az egyetlen világfájdalom. Közülök kerültek ki a háboruban a hősi halottak milliói és ők mindig ott is csak azt látták, hogy *a másik elesik, a másik megrokkban, a másikat idehaza megcsalja a felesége. Sohasem hittek volna abban, hogy a golyó mindenkit egyformán fog, hogy a gazda mindenkit egyformán leépit, hogy igaz az a közmondás: „Ma neked, holnap nekem”.*

Nem hittek a holnapban, ők csak a mában hittek.

S most reszkető töltőtollal írják be a hideghátú papírok közömbös rubrikáiba a választ arra, amit

kérdeznek tőlük: etnikai származásukat. Etnika. Furcsa és félelmes szó ez, csupa borotvaéllé köszörülték a betűit. Miért kíváncsi a miniszter arra, hogy minek születtek, milyen vallásban nőttek fel, milyen fajhoz tartoznak. Megszülettek, itt vannak és sosem voltak másutt. Aki megszületett élni akar és eszik, hogy éljen. Sovány kosztjuktól vásott foguk remegve koccan össze: kik lehetnek olyanok, akiknek a foga az ő kenyérükre vésik?

A rubrika számai a statisztika színtelenségéből oszloppá összegeződnek, a számok beszélnek, hangjuk agódó és izgalmas áramból kiérteni a szót:

— Ne bántsanak bennünket.

(bt)

A Habsburgok visszakapják ausztriai vagyonukat

Bécsből jelentik: Mióta a „rendi uralom” átvette Ausztriában a hatalmat, a legitimizmus megerősödött, amit Jenő főherceg visszaérkezése is táplált. Ugylátszik, hogy a „vörös Bécs” urai Seitz polgármester és a többiek, akik lassankint kibékülnek Schussnigg miniszterelnökkel, most készülnek megfizetni a békülés árát.

Az osztrák legitimista színezetű kormány már elhatározta, hogy *visszaadja a forradalomkor elkobzott Habsburg vagyonokat. Albrecht főherceg, akiből magyar királyt akartak csinálni, nyomban Bécsbe érkezett, hogy átvegye a maga részét. A papájának a tescheni Frigyes főhercegnek, aki mint az osztrák-magyar hadsereg főparancsnoka, csak mint vajszállító volt még tekintélyesebb, jelentékeny számu palotája, birtoka fekszik Ausztriában is.*

Az osztrák kormány az ingatlanokat már szó nélkül visszaadja, hogy azonban fennartsa az osztrák nép előtt a látszatot, egyelőre a műkincseket néptulajdonnak jelentette ki. A műkincsek közül se mindent, azok körül is lehet alkudozni.

Egy két királyi ráma megmarad majd a rendi Austria birtokában, beléjük lehet majd akasztani a szemforgató szenteltvízes rezsim fényképeit. Quadragesimo anno...

Szabó bácsi nyilatkozik

Felkeresett bennünket Szabó Károly, akiről azt irtuk mul'kori számunkban, hogy kontárüldöző

— 1896 óta van iparom, mondotta nekünk Szabó bácsi. Én soha senkit fel nem jelentettem, sem hatóságnál, sem az ipartestületnél. Miat az Asztalos Szindikátus elnöke, főképpen az ellen tiltakoztunk, hogy nagyobb mesterek, akik gépekkel rendelkeznek, olyanoktól vállaljanak át jelentékenyebb munkát, akiket mi kontároknak nevezünk. Így például egész üzletberendezéseket, egész építkezéseket.

Szabó bácsi még csak az ellen tiltakozott, hogy gazdagnak irtuk ki az újságba, holott egyetlen házán nyolcszázezer lei adóssága van. Hja, Szabó bácsi fiatalabb korában tudta, hogy a kishalakat megeszik a nagyhalak, a nagyhalakat elnyeli a cápa...

Freund Fülöp:

„Lelkifeszültség a kis városban”

A szomorú eseményt nem használnám fel arra, hogy reflexiókat fűzzek a fenti cím alatt, a Szabadság vasárnapi számában megjelent cikkekre, ha annak néhány megállapításából nem csillana ki az is, hogy nemcsak az orvos ellen kell ki, de magát a pszichoanalitikát, mint tudományos diszciplínát is elejti. Nemcsak azt mondja, hogy a „lelkiséggel” kapcsolatban lekiismeretlen buvárkodás folyik, hanem a pszichoanalitika reális és tudományos létét, ha pozitív nem is tagadja, de komolytalannak, sőt veszedelmesnek tartja.

Ezzel szemben le kell szögezni, hogy a pszichoanalitikáról, ha ma meg korántsem lehet elmondani, hogy csúcspontjához érkezett volna, ám kétségtelen, hogy igen sokat tud, gyerekcipőit rég kinőtte. Jelentőségét, tudományos alkalmazhatóságát és használhatóságát mi sem jellemzi jobban, hogy külföldi nagyobb városokban mindenütt működnek „Tanácsadó” helyek, ahol a lelkibetegeket, különösen a fiatalokat, utbaigazítják, melynek nagy jelentőségéről és fontosságáról csak azok nem tudnak, akik előtt ez a tudomány teljesen ismeretlen. Anélkül, hogy a lelkibetegségek eredendőjével, a társadalmi rendszerünkkel foglalkoznánk, kétségtelen az is, hogy előbb voltak a betegek és csak azután jöttek az orvosok. Előbb volt a diagnózis, azután jött — a pszichoanalitika esetében igen lassu léptekkel — a terápia. Az, hogy az emberiség tulajdonképpeni része, főleg társadalmi előítéletekből eredőleg lelkibeteg az, hogy az emberek legnagyobb része tele van gátlásokkal, lelkidefektusokkal, hamis előítéletek tömkelegével, az igazán nem szorul külön bizonyításra. Hogy vannak orvosok, akik a hozzájuk kerülő kezelhető beteget szószoros értelmében inficiálják, az is naponta előforduló eset, ami azonban nem a betegség jelenvalóságát tagadja, hanem a kezelők lekiismeretlenségét igazolja. Ez azonban ám nem elszígeltet jelenség, mert lelkiismeretes orvosok, tanárok, mérnökök, kereskedők, gyárosok stb. között vannak lekiismeretlenek is. A differencia közöttük csak mennyiségi és nem minőségi. Társadalmi rend-

szertünkben, amely anyagi és szellemi kizsákmányoláson alapul és amelyet üzleti szempontokból kiinduló érvényesülési vágy jellemez, igen kevesen töltenek be hivatást, hanem foglalkozásukkal üzérkednek. Az egyedek ebben csak másodlagos tényezők, kik szintén a rendszer termékei.

De hozzászólásomnak nem az a célja, hogy etikai sikokra fusson ki és kedvenc szokás szerint bünbakokat kutasson és ezért határozottan rá kell mutassak arra, hogy a cikkíró összetéveszti a dolgokat. Az a lelkiség amelyről beszél és amelyhez a lelkiváltozásokat köti, nem azonos azzal a lelkibetegséggel, amely egy komoly és minden vitán felülálló tudományos pszichoanalitika elemét képezi. Az általa említett lelkiség, amit szerinte illik félig behunyt szemmel kiejteni, az egyszerűen esztétikai, vagy ha tetszik, metafizikai-transzcendens széöneisterei, amit magam is hajlandó vagyok lelki nyavalygásnak nevezni. Ez snobizmusból ered és minden, csak nem olyan társadalmi jelenség. De ha ezt a megállapítását a pszichoanalitika tudományára általánosítja, akkor igen tévedni tetszik. Mert ez az utóbbi minden, csak nem „lelkiség”. Nem lelkirezdülések finomságait méri, hanem igyekszik a társadalmilag beteggé lett és tett lelket (nem transzcendens értelmű lelket) ebből kivezetni. És ezt nem úgy csinálja, hogy elsárgult falevelek hullásának lelkiértelmét kutatja, ami tényleg csak széöneisterei, hanem feltárja azokat a momentumokat, amelyek egy kifejlődő én, különben normálisan lefutható utján, individuális, családi-társadalmi körülményeinek egybe — és összetükközése folytán előállanak s az ént, az ének lelki — karakteri kifejlését meggátolják, vagy sokszor egyenesen lehetlenné teszik. A pszichoanalitika e komoly és tudományos jelentősége egyáltalában nem fér össze és nem meríti ki azt a beállítást, amit a cikkíró kölcsönöz neki.

Tudományosságának legjobb bizonyítéka, hogy a tudományokat különben tagadó hitlerizmus nem neglálja a pszichoanalitika eredményeit,

mellyel ideologiai alapvetésénél minduntalan operál.

A jólét könnyen utat nyit a széöneistereinek, de a jólét ugyanakkor nem szünteti meg a lelkibetegséget, amelynek tudatalatti eleme sokkal nagyobb, mint tudatos része, éppen azért, mert ezek a lelkibetegségek valóban társadalmi jelentőségűek. A társadalmi konvenciók minden társadalmi osztályban felfalálhatók és a lelkibetegségeknek éppen ezek a melegágyai. Tulnyomó részükben ám éppen a vagyonosabb kategóriákban találhatók, mintahogy maga a pszichoanalitika is a polgári miljö megfelelője és amely osztálytól a cikkíró most elparancsolja orvosait.

A hamis társadalmi bölcselőket tényleg élesen vissza kell utasítani és munkájuk abbahagyására kényszeríteni, akik ha a „lelkiségbe” belekeverik Mussolinit, Hitlert és az öt éves tervet, akkor valóban álbölcselő. De vajjon tényleg így van-e ez? Félő, hogy itt a cikkíró elhamarkodott ítéletével állunk szembe, amely onnan ered, hogy összetéveszti a társadalompolitika tudományát a svengalizmussal — ha ugyan van ilyen. És még amellett a furcsa az, hogy a cikkíró amíg egyrészt elutasítja a „bölcselőket” mert a gondtalanul élő embereket zavarják, addig másrészt apollációját az utcasarkon bömbölő éhség, a koldusok száza humanista melódia nevében teszi meg.

A cikkíróra csak rá kell nézni és leri róla a jóidegű, kisportolt, normális ember. Ennek csak örüljön, de higgye el, hogy más is szeretne ilyen kiegyensúlyozott ember lenni, de ehhez nem mindig elég az egyéni akarat és elhatározás. Ha a cikkírót ez a készsége, sok gátlástól és lelki-konfliktustól meg is menti, de nem óvja meg attól, hogy elhamarkodott általánosításokat ne tegyen. Viharos rontom hontom-mal ledorongolja a „buvárokat” és közben a vízzel kiönti a gyereket is.

Kóser

Az oradeai orth. izr. hitközség tagjai a milliomos nagykereskedőtől a perces árusig a 10. - leies kóser husra kilogrammonként 14. - lei gabellát, (hitközségi adót) fizetnek. Egy liba a vallás szigorú előírása szerinti levágatása 18. - leibe kerül. 18. lei, ma egy 4 tagu család 3 napi kenyér-szükségletét fedezi.

A kaméliás hölgy és az új orosz színház

Egy moszkvai színházi est nem szórakozás, nem esti program. Elmény. Igaz, hogy sokkal könnyebb munkája van az orosz színháznak. Nem kell kapkodnia, sietnie. Anyagi gondokat nem ismer, színházi válság nincs. Megengedheti magának azt a luxust, hogy hat-hét hónapon át készüljön a darabra s aztán két, esetleg több évig játssza. Közben más színházról kölcsönkér valakit egy szerepre, ha szüksége van rá.

A forradalom első éveiben a legjobb orosz színházak kizárólag új, forradalmi műsort adtak, de az utolsó két év, az 1934—35. évi színházi program utat enged a klasszikusoknak. Nem is lehet számon tartani a moszkvai prózai színházakat.

Átlag minden második uccában világít egy színházi transzparens, orosz, zsidó, tatár, lett, német és cigány nyelvű prózai színház, opera, operett, vagy balettszínpad.

Kitűnő a gyerekszínház is (a Szovjetunióban összesen 87 gyerekszínház van) Natalie Satz asszony vezetése alatt. Olyan magas nivón áll előadása, hogy felnőttek is látogathatják. Legjobb rendezők: Stanislawsky, Meyerhold, Vakhtangov, Tairoff. Mindegyiknek meg van a külön meghatározott művészi programja. Mindegyikük egy-egy teoretikus, bizonyos dramatikusan művészi irány megalapítója.

Tairoff lassanként mindig többet enged a formából és esztétikai hatásokból a gazdag tartalom kedvéért. Színházában (Kamerni Teatr) különös darabot mutat be. Összeköti Puskin: Egyiptomi éjszakák, Shakespeare: Antonius és Kleopátra, B. Shaw: Cézár és Kleopátráját egy szcenikus egészbe. Egységes szindarab lesz, az egyének harcán keresztül két kor harca, két kultúra tükröződik, a haldokló Egyiptom és a régi római demokrácia romjain fellépő római impérium. A zenét ehhez a dramatikusan szintézishez S. Prokofjev írja, Kleopátra szerepében Alice Koonen lép fel.

A klasszikusok közül sokat szerepelnek Shakespeare, Ostrovskij, Mollére, Csehov, Gogol. (A „Revizor” Meyerholdnál nagy siker volt).

Vakhtangov színházában még jó ideig nem fog lekerülni műsorról

Slavine: Interventio-ja. Orosz a rendezés, csupa színes kép (a darab a polgárháboruban játszódik). Hangsúlyozott mozgás és muzsika. Aki semmit nem ért a szövegből, annál is teljes a hatás.

Hozzánk legközelebb áll Meyerhold rendezése. A múlt szezon legnagyobb sikere a Kaméliás hölgy volt, ezidén is ezzel nyitotta meg kapuit. Nem szabad elhallgatni, hogy milyen nehéz dolga van. Nem a saját színházában játszik (azt két éve renoválják, de nem tud elkészülni), hanem egy rozoga tverskajai házban párméteres színpadon (A reflektorok labilis deszkaemlévényen működnek a nézőtér két oldalán, sugólyuk, sugó nincs. A nézőtér végén, szintén

Grünbaum Ernő linója

Illusztráció Frigyes Marcel verseskönyvéből.

deszkaalkotmányon (falhoz támasztott létrán kell felmászni) ül felváltva egy-egy rendező, figyeli az előadást, ellenőrzi a színészeket. Tulzás. Semmi szükség rá. A művészek a szó leg-szorosabb értelmében csak művészek. Nagyon komolyan dolgoznak. Az orosz színész magánéletéről megtudni valamit igen nehéz, zárkóztak, színpadon kívül sehol nem láthatók. A „Kaméliás hölgy“ francia színpadon kerül színre Meyerholdnál. A színpad olyan kicsi, hogy alig tud diszletezni. Függyönyökkel dolgozik. Egy alacsony függöny úgy van feltéve, hogy maga mögött még 2—3 szobát sejtet. Vagy a szalon mögötti rész olyan keskeny, hogy ebédlő-asztal számára hely nincs, ferdén helyez el egy emelvényt s ezen a nagy asztalt ugyancsak ferdén. Ez a két kandeláberrel megvilágított, ezüstevőeszközös, hófehér damaszttal leborított asztal egyetlen díszje a színpadnak. Fehér és ezüst volt. Francia csokrok. Francia parfümöt lehel Gautier Margit kisasszony halvány kaméliaszínű toalettje. Zinaidó Reich alakítja... nem alakítja, éli. Már nem egészen fiatal, de gyönyörű. Fiatal színész nő soha nem lehet ilyen tökéletes Margit.

Ő maga fordította a darabot orosz nyelvre. Nagyon hangzatos oroszban. Szép. Nem sokkal marad el az eredeti mögött. Nem mondhatom, hogy Zianido Reich jobb, mint a többi szereplő, mert Armand és a többiek nélkül nem volna teljes a darab hangja, színe, formája. Nem lenne teljes a vidéki tejesasszony, a kertész, Prudence szemtelensége, a rengeteg virág, a sok színes függöny, az angyali Nanine hófehér keményített főkötője és Máriás mosolya nélkül. A második felvonás nagy estélyének nagy jelenete egy keskeny aranykorlátos lépcsőn játszódik. Itt vergődik Margit, könyörög a szerelemért, az életért, itt köhög utolsó-előttiket haldokló tüdeje és itt vágja hozzá Armand kegyetlenül a sok súlyos frankot. Mindenki feje fölött történik ez a jelenet, megnyulnak, kinőnek a darabból. (Általában az orosz rendezők nagyon ügyesen használják a lépcsőt, hidat, filmen és színpadon. Egész felvonásokat visznek hídra, lépcsőre).

Az utolsó felvonás elején Margit már el van siratva — a színpadon Margit jelenlétében csak mosolyognak. Különösen mosolyog, mindenki mosolyog. Az utolsó jelenet: Margit virulni kezd, rózsás, csillogó lesz, örülni akar

50 vezető kapott milliós havifizetéseket Citroennél

Weygand tábornok, a vezérkari főnök fia és Millerand fia, tízmillió lei fizetést huztak évente a francia autógyártól

— Párisi levél —

Harmincötezer munkás talált szükségesszabott kenyeret Citroen autógyárának a munkapadjainál. Most mindössze néhány százra rug azoknak a száma, akik úgy ahogy az üzemet fenntartják, a gépeket megővják az elzsozdásodástól, attól, hogy ócskavasakká váljanak a milliárdos értékű gyári berendezések. Európa leghatalmasabb amerikai mintára racionalizált automobilüzeme volt a Citroen gyár. Citroen a háboru óta nyolcszáz ezer kocsit gyártott.

Naponta nyolcszáz gépkocsit.

A gazdasági krízis átlépte a francia határokat is. Franciaországon és a francia érdekszféra területein belül nem lehetett elhelyezni az autótömeget, ami a Citroen gyárból kikerült. Már pedig a lezárt vámsorompók, az európai és a tengerentúli államok szigorú devizamegkötöttségei lehetetlenné tették a Citroen üzemek reálisnak amugy sem mondható üzleti kalkulációit.

Maga Citroen rendkívül házard természettel bírt. Talán ez vitte fel-fel, ez a kalandos hajlamosság, viszont ez okozta bukását is. Azt a hiányt, amit a tőkeszükséglet egyre jobban jelentett nála, tőzsedei manőverekkel igyekezte fedezni. Ezek balul ütöttek ki, ellenfeleinek, különösen a Lázárdcsoporthnak sikerült jelzálogi bekebelezést szereznie a gyártelepre és a Citroen vagyona. A Lázárd pénzügyi csoport oldalán állottak a konkurensek, Peugeot a másik francia autógyáros és

a Citroen részvények régi értékük egyhuzadára zuhantak, úgy, hogy a kis-pénzü tőkésék három milli-

árd frankot veszítettek el ezeken a papírokon.

Az a francia sajtó, amely millió és millió frankot inkasszált a Citroen vállalatától egy-egy oldal hirdetésért, a mi pénzünkben százezret lelt is számítva, most súlyos szemrehányásokkal illeti a vabankör autókirályt. Elmondják róla, hogy szer-telenül költekezett.

A kártyaasztaloknál néha 8-10 millió frankot vesztett egyszerre.

Ez a passzió olyan drága volt számára, hogy három millió frankos (30—35 millió lei) havi fizetéséből is nehezen tellett, ha rossz szériába jutott. De azonkívül, hogy Citroen havi három millió frankkal terhelte a cég pénztárát,

ötven olyan alkalmazottja volt a Citroen gyárnak, akiknek a havi fizetése felül volt az egymillió leien.

Igy például a francia vezérkar most nyugdíjba küldött főnökének, Weygand tábornoknak fia szintén Citroennél volt alkalmazva és havi hatvanezer frank (6—800 ezer lei) volt a fizetése. Ugyancsak Citroennél dolgozott Millerand volt köztársasági elnök fia is. Ennek a fizetése sem volt kevesebb évi nyolcmillió leinél.

Természetesen se szeri se száma azoknak a nagyállású és nagyfizetésű tisztviselőknek, akiknek papájuk, nagybácsijuk szintén előkelő pozícióban szerepelnek a politikai porondon. Viszont így érthetjük meg, hogy most a bukás után a francia sajtó közelebbről ismerteti a hatalmas gyári apparátus szellemi struk-

gyorsan-gyorsan, még egy kis illatot, fényt, meleget, napot. Hátradőlve ül a fotőjben az ablak előtt. A fehér függönyben átsút a nap. Margit inkább leheli, mint mondja: Nanine, Nanine, a függönyt. Nanine ugrik, a

függöny lassan szétnyílik és a külső fény, a sok nap, gunyosan ragyogva ömlik be az ablakon Gautier Margit utolsót mosolygó, utolsót sóhajtó híres, szép szájára.

Modern gépjárműszörnyetegek

Az új amerikai haditank — A jövő kételtű automobióriásai

A világháború befejezését, a németek franciaországi frontjának összeomlását az angol-francia hadsereg, eltekintve az Amerika biztosította nagy tulerőtől, főleg az akkor első ízben alkalmazott hernyótalpas páncélgépkocsiosztások ellenállhatatlan rohamainak a segítségével erőszakolta ki. Az azóta elmúlt másfél évtized alatt a tankok további hatalmas fejlődésen mentek keresztül és oly csodálatos mozgási képességekre tettek szert, hogy a legrosszabb utatlan terepeket is minden akadályt legázolva könnyedén járják be. Nemrégiben mutatták be az amerikai Linden városában az Egyesült Államok hadseregének legújabb alkotását, az ugynevezett „ugró tankot”. Ez a hadijármű a legrosszabb bökros-sziklás talajon is százkilóméter óránkénti gyorsasággal képes rohanni a hernyótalpak eltávolítása után — ami alig néhány percig tart csak — pedig 170 órákilóméter sebességgel tud haladni. Az ugroszerkezet a hátulsó tengely körül elhelyezett erős rugókból áll, melyeket a vezető gombnyomásal hoz működésbe s amelyek segítségével a tank már 2 és fél

turáját, azt a kedvező gazdasági körülményt, amellyel Citroen, mint a francia hadsereg szállítója, az Eifel torony fényreklámjainak a magasságáig küzdötte fel magát. S nem is kellett küzdenie olyan negyon.

Nagy botrányok szükségesek ahhoz, akár nálunk a Skoda ügy, ahol Vaida Mircea és a Buzdugan fiu s más első vonalbeli vezető személyiségek hozzátartozói élveztek bizonyára nem filléres jövedelmeket, hogy kiderüljenek a ma már alig titkolható összefüggések az állam és az üzlet között.

Lásd a német szójabab szállításra alakult részvénytársaságot, amit a napokban leplezték le a bucarestii ujságok. A szójabab részvénytársaság a mai kegyetlentül szigorú deviza tilalmak idején sok millió valutáris ajándékot kap. Viszont a részvénytársaság igazgatóságában legbékésebben ülnek együtt Fritz Connert, szász kisebbségi képviselő mellett minden politikai párt és számbajdható pártárványat korifeusai.

méter magas és tízméter hosszú akadályokat is ugrott át. Az „ugrást” persze nem szabad egészen szó szerint venni, a rugók ereje csak egyesül a sebesség eleven energiájával és segíti e félelmes hadigépet abban, hogy az ilyen nagy akadályokon is könnyen s szökdecselesszerűen jusson fel és túl.

De e közlekedési szörnyetegek fejlődése nem áll meg és a kutató-törekvő technika egyre újabb és merészebb ötleteket vett fel. Eric R. Lyon kansasi fizikus és konstruktor olyan hatalmas óceánjáró alkotmányokat tervez, melyek többszáz vagy ezer tonna rakományt szállítanak s partot érve nem állapodnak meg a kikötőben, hanem felkapaszkodnak a szárazföldre és roppant gépkocsikká alakulva kerekeken vagy hernyótalpakon száguldanak tovább a legközelebbi folyamiig vagy tengeriig.

A jövőnek ez az egyetemes, minden akadályokon átgázoló járműve a gigászi méretű őskori kételtű szörnynek, a masztodonnak lesz az ujkori megjelenésformája. Neve: navitruck, ami hajóteherautót jelent. Teleje hajófedétszerű. Nagysága egy közepes hajóé, több emelet magas, minden oldalról zárt torpedóformájú acéltest, alakjával versenykocsikhoz és a gyors óceánjáróhoz hasonlít. Elöl egy s hátul két hatalmas

gumiabroncsozott keréken gördül, melyek átmérője kilenc méter. Jó uton ezeken gördül a monstrum, míg egyenellen, süppedős, árkos-bokros vagy sziklás terepen működésbe lépnek a robusztus hernyótalpak és a kocsik minden akadályt lelapítva, feldöntve, kiegyenlítő halad az útján. Folyóhoz, tóhoz ér?!; egyszerűen begázol a vízbe és a torpedótest végén belekonstruált hajócsavar és kormánylapát segítségével átalakul motoroshajóvá. Az egész alkotmány súlya körülbelül 1500 tonna és ezer utast vagy többszáz tonna rakományt képes szállítani. Belső berendezése és beosztása a cél szerint vagy kereskedelmi raktárszerű, vagy pedig modern szállodáé. A nagy hajócsavart és a szárazföldi óriáskerekeket hajtó villamosmotorok számára szükséges áramot egy több ezer lóerős generátor szolgáltatja.

A navitrucknak nincsen szüksége költséges, betonborítású utakra, hanem 12—14 méter széles, csupán homokos vagy kavicsozott országútra, melynek építése csak harmadába kerül, mint ugyanolyan hosszúságú vasutvonale. Ilyen utak karbantartása nem jár sok költséggel, mert a hatalmas járművek egyszerismind utlapító hengerként is működnek — és ez az uthalózat még csak hidakra sem szorul.

Cotrus Áron:

B O S S Z U

Igazság-apám nagyon fősvény és csendes háza a magány.

De háza megett titkos ösvény, s álkulccsal kincseit keresvén megloptam öt sok éjszakán.

De meguntam ezt. Még ki látott ilyen apát ?

És eljegyeztem most magát a hazugságot.

Fordította: Gréda József

Beszél a segéd ur

aki napi 12 órát ugrál a pult mögött, de nem tud megélni

Fűszerüzletbe tértem be a héten. Megfizetésom volt a heti fűszerárut bevásárolni. A kiszolgálás ellen nem volt semmi kifogásolni valóm. Szolid pontos és figyelmes, mint ahogy a hirdetésekben olvashatjuk. Megkértem a segédet, mire ez a nagy igyekezet. Múszáj uram, mert a főnök szeme mindig rajtunk van. Napközben nem lehet megállni egy pillanatra sem. Most, hogy Önt kiszolgáltam, máris szaladnom kell az angro-kommissiókat összeállítani. Le a pincébe, fel a galleriára. Egész nap csak loholás. Ha egy detail vevő nem vásárolt — akár milyen okból is — utána a főnök olyan ordítózást csap, hogy a standbeli őrmesterek is tanulhatnának tőle. Ha a kommissió elkészítése a detail vevők kiszolgálása miatt egy negyedórát késik, már ordít. Ha az angró-vevő a szállított áru minőséget reklamálja, a főnök ur csak a segédet szidja össze, a legválogatottabb kifejezésekkel. Boltiszolga van, de nem győzi egyedül a rengeteg árut összecipelni. Nekünk is kell hordani a rizses, cukros zsákokat. A vidéki fuvarosnak mi segítünk rakodni. Utána rögtön szaladni a detail vevőkhöz. A főnökuron kívül még itt van a kedvesnek nem mondható fia. Az ifjuur igyekszik a mi bőrünkre tultenni az apján. Reggel hétórára bent kell lenni. Délben fél kettőnél soha nem jövünk ki hamarabb. És minden egyes alkalommal a főnök vagy az üzletvezető nem felejt el utánunk szólni: Urak, háromnegyedhárom órákor tessék itt jenni.

A legkibirhatatlanabb az esteli 8 órai zárás. A többi szakmákban sem rózsás a helyzet, de mi még mindig a középkorban élünk. Este mire kijövünk az üzletből, kész hullák vagyunk. Enni sem bírok a fáradtságtól. Mit érek az esti szabadidőmmel? Napi tízezerórás szaladgálás után nincs bennem több életerő.

Milyen fizetést kapnak? Egy idősebb segédnek van 3000 leic, mi többiek 1200—1800, a tanulók pedig 400—500 leit kapnak havonta. Ebből lejön a betegsegélyző, a személyzeti adó, meg meggyás. A betegsegélyző pedig betegség esetén

nem ad táppénz: a kereskedelmi alkalmazottaknak. Hogy miért nem? Menjen a sóhivatalba — ezt a választ adják.

A főnök ur néha megmotoztat bennünket. A fizetést soha sem kapjuk meg pontosan. Legkevesebb egy heti késéssel. Kb. négy éve, hogy a fizetéseket leeredukálták és ne adj Isten, hogy javítanak. Az üzletek tömve vannak portékával. Tény az, hogy nincsenek olyan üzletkötések, mint 1927-ben, de úgy tudnak sirni, hogy Weiszlovits siratóösszonyai is tanulhatnak tőlük. Az utóbbi négy év alatt a megélhetés legalább 50-60 százalékkal drágább. Legtöbbünk szülei munka- és keresetképtelenek. Kértem én Önt uram, nem találja jogosnak, ha mi huszszázalékos béremelést követelünk?

A multkor kezembe kerül a „Magánalkalmazott” című újság októberi száma. A magánalkalmazottak kongresszusáról számol benne. Többek között felszólalt dr Böszörményi a helyicsoport nevében és kérte az angro fűszerüzletek este hétórai záróját. Ez nagyon helyes gondolat, csak az a baj, hogy a detail üzletekre is vonatkozzon ez a javaslat,

illetve követeljük. A másik nagyobb baj, hogy dr Böszörményi erről idehaza egyszer sem beszélt. Először itthon kellett volna ebben és más fontos ügyben gyűlést egybehívni és csak azután a kongresszuson a helyicsoport nevében felszólalni. Nem is tudjuk kinek a nevében beszélt ott. Az esti hétórai zárás egyébként Csernovitzban már be van vezetve. Hosszas hallgatás után Oradean is megalakult a magán- és kereskedelmi alkalmazottak csoportja. Elnökül dr Böszörményit választották. Azt akarja mondani, hogy kifogásom van ellene? Nincs semmi kifogásom, hisz mint mondják nagy tudású ember, de mégis ügyvéd, nem pedig alkalmazott, mint mi, nem hiszem én, hogy át tudja érezni a mi helyzetünket.

Hogy gondol javítani a mai tényleg kibírhatatlan állapotokon? Csakis összefogni valamennyien az első segéd ői, könyvelőtől a boltiszolgaig és tanulóig, szervezkedni a nyolc esetleg hétórás munkanapért, husz százalékos béremelést, fizetéses szabadságért, kollektív szerződésért, hogy ne tudjanak senkit elbocsátani, a bizalmiak elismeréséért. Ez kell, hogy az alkalmazottak harca legyen.

Karinthy Frigyes

oradeai—váradi ebédje

Az ősszel itt járt Karinthy Frigyes s a pesti író ebédre kapott meghívást egy oradeai uricsaládhoz. Az uricsalád természetesen legjobb tudása és lehetősége szerint készült fel Karinthy Frigyes fogadására.

Amikor az író fél egy órákor becsöngetett kezében az obligát szegfüvel, amit fiztetleltes kézcsók után átnyújtott a ház asszonyának, bevonult a paliszander ebédlőbe s élvezettel tekintett szét.

Hát még amikor behozták az előételt, levest, kitűnő sülteket. Az egész remek menüt, az egész szabályszerűen fehér köténybe és bóbítába öltöztetett mindenest, szakácsnő, szobalány. Karinthy Frigyes csak dicsérte az ételt, csak

evett, csak ivott. koccintott a háziakkal, tréfákat is mondott közben, jókat és jobbakat, min- amilyeneket szokott és a kiváló író egyszerre csak inkább csak magának, mint másoknak, úgy belülről, a legbensőbbjéből felsőhajtott:

— De kár... beh kár...

— Mi? Kérdezték a háziak lelkendezve s valamire gondoltak ijedten, erre is, arra is, mindenféle, amire Karinthy nem gondolt.

— ... De kár... — fejezte be gondolatát Karinthy Frigyes, — de kár a jólétért. Ezért a jó polgári jólétért. Hogy elfogyott, megfogyott. Hogy már nincsen is s csak úgy tesz, mintha volna...

Karinthy Frigyes irásközben nem akarja észrevenni a válságot és a szociális összeomlást, de ebédközben ugylátszik mégis csak eszébe jut néha.

Henderson,

aki az idén megkapta a béke Nobeldiját

Glasgow, 1863 szeptember tizenharmadika. Kormos, piszkos proletárnegyed, mindenütt rosszulszáradt fehérmű szaga érzik. Henderson munkásnak fia születik, egy évvel megszaporodott a család, Artur névre keresztelik.

Sok a nyomor a házban, a gyermekévek örömtelenek. Az apa vérét skót iparbárók szivják, a chartistákhoz huz. Szívós, reménytelen harcot vívnak a tőke ellen. Furcsa angol szocializmus, helyi egyesületek és erkölcsös zászlók. Ennyi az egész, amit a kormány megtűr. Az emberek ugyszólván forradalmárok, anélkül, hogy öntudatosak lennének. Osztályharc? Amit Marx. Károly ez a tulzó német prédikál, az nem passzol Angliára. Liberálist választanak.

Artur tizennégy éves, fémöntő. Csak az összes munkások egyesülése adhatja meg azt az erőt, amely kikényszeríthet emberhez méltó életet. A fiatalemberben forradalmi lendület van. De ez csak addig tart, amíg szakszervezeti hivatalnok lesz. Mint ilyen, nemsokára egy liberális képviselő kortesévé válik. Itt megtanulja, hogy kell politikát csinálni, hogy kell előrejutni. A proletárgyerek polgári magasságok után vágyakozik. Első lépés: belép a Fábíánusok közé. Itt a szocialista program "Várni kell, türelmesen várni, mint ahogy Fábíus is türelmesen várt". Az ideológiai alap: a demokratikus szociálreform. Aki ennél többet kíván, az polgárelenese. Keir Hardie bányász rájön arra, hogy a munkások és a liberálisok közti politikai összeműködés lehetetlen. Meg kell alapítani a független munkáspártot. Henderson belép az új pártba. Mielőtt Angliában általános jelenség lenne a szocializmus, máris reformista. MacDonald is ott van. Itt még nincsenek tömegek, csak néhány szakszervezeti hivatalnok. A tömegben forr a düh a rendszer ellen. Ha a Trade Union nem akar alsótest nélküli hölgy lenni, kénytelen megalapítani a munkáspártot, melynek legalább valamike szocialista színezte van. Természetesen MacDonald és Henderson is jelen vannak az új munkáspárt megalapításánál. És mi tör-

ténjék a marxi gazdasági tanok tartahatatlanságával, a fábíánusok kedvenc foglalkozásával? Mialatt az iparmagnások elkezdik megsemmisítő hadjáratukat a szakszervezetek ellen, eltalálják annak legérzékenyebb pontját, Henderson is. Arturból hirtelen osztályharcos lesz.

Persze az osztályharc saját használatra készült. Szocialista program? Erről nincs szó. Henderson vasárnaponként a metódista bibliából olvas fel hiveinek, prédikál is, azonkívül tüzesen alkoholelles. Magától értetődik, hogy opportunista abban az időben, mikor a német szociáldemokráciában még a Scheidemannok sem állottak ott. A Trade Uniók közben egyik bérharcot veszítik el a másik után.

A tömegek unkoilegiálisan forradalmiak, kritizálnak és követelik a marxizmust. Hendersonnak nem tesz a dolog, de muszáj végigcsinálnia. Ennek ellenére közben Newcastle polgármestere és egy időben a parlamenti frakció vezetője lesz.

Az európai munkásmozgalmakból átugrik a szikra Angliára is, a munkásintelligencia között marxista ismeretek ébrednek. A háboru fölmenti MacDonaldot és Hendersont abból a kényszerhelyzetből, hogy kivezessék a pártot az erjedésből. Megszavazzák a hadihiteleket. Csak MacDonald szavaz ellene, nem szocialista lelkiismeretből, hanem pacifista megfontolások alapján. A tetőtől talpig hazafi veszi át a pártvezetést. A polgári hadvezetési kormány szocialista tagja lesz. A szakszervezeti jogokat eltörölik, a pacifista ellenségeket üldözik, sok ir szocialistát kivégeznek.

1917. A cárizmus összeomlik. Kerevtszkihez Hendersont küldik, neki kell Oroszországot a háboru folytatása érdekében fölkorbaécsolni. Hivatalosan még mindég ő a brit munkáspárt vezetője, de a proletáriátustól világok választják el. Az orosz példa az angol munkásságra is hat. MacDonald maga is fellép a munkás és katonatanácsok érdekében. A kormány mégsem ijed meg, tudják, hogy Henderson ott áll a féknél.

De sem Henderson, sem a többiek nem képesek a munkásságnak a

politikai hatalom felé áramló akaratát megfékezni. Baldwin és Asquit kiszámítják, hogy sokkal okosabb lesz, ha a kormányt még a választások előtt átengedik Hendersonnak. „Egy olyan munkáskormány, amely azt tesz, amit mi akarunk, sokkal többet árt a szocializmusnak, mint a kapitalizmusnak.”

Henderson frakkban járul a király elé; kézcsók. Ő a belügyminiszter. Hendersonék repülőgépekkel bombáztatják az önrendelkezési jogaikért harcoló indusokat és egyiptomiakat. A munkáskormány nemsokára repül. Hendersonból azonnal radikális munkásvezér lesz. A birminghami pártkongresszuson a gyárak államosítását követeli — természetesen a tulajdonosok kártalanításával.

Egy év múlva újra miniszter MacDonald kabinetjében. A munkáspárt a szovjettel való kapcsolatok felvételét követeli. „Adjatok garanciát arról, hogy lemondtok a forradalmi propogandáról! Különben nem állunk szóba veletek!” Mondja az oroszoknak egy miniszteri beszédben.

Államférfiúi előrelátásával már 1931-ben megjósolja, hogy 1936-ban teljes lesz a leszerelés. Két évi külügyminiszterség után a genfi Európa bizottságban kijelenti: „Csak most veszem észre, hogy milyen komoly a helyzet Európában”.

MacDonald kidobja a nemzeti kormányból, neki már egy Henderson is sok. Ismét ellenzéki vezér, de a munkások hallani sem akarnak róla. A képviselőházból is kibukik. De Henderson nagy napja mégis csak most virrad fel. A leszerelési konferencia elnöke lesz. A rádióon keresztül az egész földgömb hallgatja, amit mond.

A munkásvezér első kötelessége, hogy sikraszálljon Németország fegyverkezés egyenjoguságáért. Hogy a német elvtársakat üldözik, öldösk, börtönbevetik? Ez még nem ok arra, hogy ne keresse fel Hitler rezidenciájában s ne szorítsa meg erősen a kezét. Genfben haragszik mindenkire, aki ezt nem akarja végigcsinálni. És végül a béke Nóbeldijasa lesz. Nem elég önfeláldozó tevékenység az, ha valaki azon dolgozik, hogy a barna Németország fölfegyverezhesse magát?

Lóci lázadása

Irtta: Szabó Lőrinc

Kardesonyra feljött vidékről
Lóci kedvence, az apám.
Rossz is lett Lóci rögtön,
Oly rossz,
hogy délelőtt és délután.

tőle visszhangzott az egész ház
és én már féltem egy kicsit,
hogy itt hába az okos szó,
itt már csak a terror segít.

Apám, látva, hogy unokája
hogy a nyakamra nő, talán
nevetett magában az ifjabb
ügyellen apán, a fián,

s ha nem is gondolt vissza arra
az időre, mikor velem
bánt el, meg akarta mutatni,
hogy hogy nevelnek helyesen,

s mondott valamit a gyerekeknek,
fél-tálatmat és fél-panaszt...
Semmi szörnyűt, — csak megelőzőt,
hisz olyasmit vagy ugyanazt

mondtam volna esetleg én is...
S szavára Lóci dacosan
összerezte, és vele én is,
egész úgy, mintha én magam

kaptam volna a szemrehányást,
a szót, a tiltót, büntetést,
azt, ami oly gyűlöletes volt
harmincegy évvel ezelőtt:

ugy éreztem: most készülődik
ellenem egy más akarat,
ugy éreztem: lapulni kell, vagy
összetörök a csontomat,

és előntött a keserűség,
a gyerekkori fájdalom — —
És Lóci felelt: — Csak azért is!
Ugy lesz, ahogy én akarom! —

És apám szólt: — De nem szabad,
mert
apu megbüntet!... — Lázadó
hang csattant vissza: — Nem, nem!
Én rossz
leszek! csak rossznak lenni jó! —

Néztem apámat: énhelyettem
játszotta meg, hogy szigorú,
és Lóci: s láttam, hogy helyettem
lázádt fel szegény kisfiu:

helyettem lázádt, s amit egykor
nem mertem, most megtette ő,
és egyszerre nagyra nyílt, szabadra,
előttem a nemhitt jövő.

Szilágyi András

Villáminterjú

Szép Ernővel

Előző este karcolatokat, humoros bukfeneket, verseket olvasott fel. Az a Szép Ernő volt itt, aki tagja a régi Nyugat generációnak, részese, elindítója, meglehetősen fontos csavarja egy irodalmi és ezzel elválaszthatatlan társadalmi periódusnak. Ő írta a klasszikus elbeszélést Karacsné nagyasszonyról, a nádszékben ülő öregasszonyról, az eperfákról és a gyermekekről. Egy pár szép népdal ritmusát követő verset is írt, különbeket mint Kosztolányi, vagy akárki más: ebben a zsánérben. A költőt nem zavarta meg semmiféle évszám, semmiféle mértföldkő, semmiféle történelmi esemény. Ezerkilencszáztizennégy augusztusa? Egyelőre csak bagatell esemény. Temperamentum, tudás, tehetség, világnézet dolga: Barbusse a háború alatt mégírta a Tűzet, ugyanakkor Szép Ernő nagyobbbrészt kabarédolgokat írt. Ilyen termékeket vittek ki az Esztendő, a Nyugat, a Pesti Napló hasábjain a katonáknak, hogy feledtesse el a veszedelmeket két gáztámadás között. Szép Ernő érdeméül kell beszámítani, hogy — hurrápatrióta sohasem volt.

A kurzus alatt célzást tettek zsidóságra, talán meg is fenyegették. S ugyanakkor, mikor a középszály gyermekkorának másik specialistája: Kosztolányi Dezső kurzuslovag lett, a légynek sem vették Szép Ernőnek távoznia kellett az országból. Egyesek előtt talán véletlen, számomra természetesen, hogy a költő ebben az időben írta legszebb és talán egyetlen maradandó verseskötetét, Világ címmel. Ehhez, a politika lehellelnek kellett jönni a fehér terror alakjában. A csigát kiűzték az ő házából, a költőt az ő elefántcsonttoronyából és — ime — művészet lett belőle.

Mikor a kurzus elmúlt s a különítmények uralmát Bethlenék váltották fel, céltudatos nyomozó mód-szerekkel, üzemekbe épített megfigyelőkkel, szakszervezeti bürokráciával stb. a jó zsidó gyerekek előtt nyitva állott az út. Szép Ernő indult haza. Azóta is jó fiu maradt, ahogy elvárták tőle: a Pesti Hirlap, Az Est, Színházi Élet munkatársa stb.

Odatüntettem másnap, hogy egy

Színházi Életnél ismeretlen, Nyugatnál előnytelenül ismert, Pesti Hirlapnál, Törekynél, Méhes tanácsnál bojkottált fiatal író szívesen megismerkedne vele. Elkészültem rá, hogy visszautasít, de — jött. A világgép érdekelte, az értesültség, az olvasottság mértéke, amiben ez a társadalmi réteg, ez a költői generáció él, leledzik 1935-ben, a magyar reakció tizenötödik esztendejében.

— Hallott Ön a Korunk című folyóiratról? — ez volt első és egyetlen kérdésem.

— Nem, hol jelenik az meg?

— Itt Kolozsváron. Gaál Gáborról, a szerkesztőről sem hallott?

— Őt ismerem. Ő ugyanis Kecskeméten volt tanárember. Én pedig kecskeméti vagyok.

Leeresztettem vitorlámat. Több kérdeznivalóm tulajdonképpen nem is volt. Megtudtam mindent. Ime: a két generációval előttemjárók. A Nyugatosok. Akik műveltséggel, külföldi mintákkal, társadalomtudományal, nyelvismeretekkel kérkedtek annak idején, mint Bessenyei György, mint Kazinczy Ferenc, mint Csokonai Vitéz Mihály, mint Petőfi Sándor. Az egész tudatlan, elmaradt, gonosz földesuri Magyarország szidta Ady Endrét, szidta a Nyugatot és szidta a polgárságot és a munkásságot. Mindez nagyon nagyon régen történt. Akkor a vonatok tele voltak áruval, a kikötők rakománnyal, étellel, vérkeringéssel. Akkor a bankok fölött csillogtak a betűk s a budapesti börzén rohantak az árfolyamok. Akkor a zsidók büszkén demokratáknak nevezték magukat s Vázsonyi Vilmos volt Magyarország legjobb szónoka. Akkor a vezérigazgatókat nemesi rangra emelték. Ugyanakkor azonban a leszegényedett dzsejrik behúzódak a közigazgatási állásokba és innen meglehetősen hatalmas tartottak meg maguknak. Ugyanakkor érintetlenül álltak a hitbizományok s a nagybirtok a főrendiházon, megvásárolható képviselői mandátumok, magyar törvényeken keresztül erősen beleszólt az ország ügyeibe. Ugyanakkor a már élő, múltbódó és látó polgári Molnárék, Hóháziék, Ambrusék ellenére a hivatalosan elfogadott literatura még mindig a

Kemal

a tirannus, a reformátor és az orgiák hőse Fénykép az új Törökországról

Konstantinápoly, janár vége.

Sok különös ember foglal helyet a moder autokraták arcképcsarnokában, akik — legalább is átmenetileg — a régi rezsimiek autokráciájának helyén állanak: azonban alig van köztük különösebb egyéniség, mint *Musztafa Kemál*, a *Gázi*, amit a nyugati újságírók szerelmesen „a diadalmasnak” fordítanak, holott tulajdonképpen ennyit jelent: „Keresztények pusztítója”. Még emlékszünk arra az időre, amikor azok a szerencsétlen diplomaták, akik 1925-, sőt 1927-ben kénytelenek voltak elhagyni Konstantinápoly kellemes környezetét, hogy résztvegyenek Kemál új fővárosában Ankarában a köztársasági elnök estélyein, jelentéseikben leírták, amint a „modern Törökország vezetője és megmentője” hajnalig marathoni táncversenyt rendezett és szakadatlanul magántáncokat járt.

Különben pedig Musztafa Kemál, a külföldiek számára megközelíthetetlen maradt. A távlatból megőrizte azt a tekintélyt, amit a világháborúban szerzett és a görög-török hádjáratban. A török barátok szemében

először, mint ujtó jelenik meg, mint Anatol a köztársasági Nagy Pétere, ádáz idegen gyűlölő, aki egyébként sosem felejtette el ezt a programot, amelynek karrierjét köszönhette.

Amazonok fátyol nélkül

A nagyközönség előtt ő volt az, aki száműzte a fezt, mint ahogy a kínai köztársaságai száműzték a copfot, aki

nemcsak megengedte, hogy az asszonyok felfedjék arcukat, hanem egyenesen kötelezte őket, hogy megtegyék ezt.

Kemál választotta el az egyházat az államtól, megszüntette a szultánátust és a kalifátust és el van tőkévelve, hogy semmit nem fog meghagyni a régi, az ósdi ottomán császárságból.

Ez az ember a háború előtt Szófiában volt katonai attasé és Szófiában, mint a tatáröskök megtestesülése jelent meg. Parasztasszony és a szaloniki töröknegyed jelentéktelen hivatalnokának a gyermeke: Majorsági legény, majd pásztor egész ifjúkorában: végül egy katonai iskolába jut növendéknek, amikor az anyja gazdagon újra férjhez megy.

Ezután a fiatal tiszt *nyakig elmerül az Abdul Hamid ellen szőtt összeesküvésben*. Az Egyesülés és Haladás bizottságok tagja, aki megjárta Venizelossal szemben a nemzeti hős szerepét. S miután végzett a régi hatalmakkal, mint forradalmi demokrata

megválasztja magát a nemzetgyűlés elnökévé.

A barátok az akasztófán

Mikor lassankint inkább az események révén, mint a tulajdon erejéből keleti fajtájú turranus lesz belőle, gyakorló kegyetlen, akkor visszatér ifjúságainak orgiáihoz, még közben a külföldi diplomatákat bálon látja vendégül.

Ankara praeteren se szó, se beszéd felakasztja 11 egykori társát:

Életrajzírója *Armstrong* kapitány, angol katonai attasé szavai szerint: „A börtön, a kínzókamrák, a szegyenpad, a vér és terror révén otthagyja a karmai nyomát Törökországnak”.

El kell olvasni *Armstrong* könyvében, hogyan küzdött meg a nemzetgyűléssel, amikor megszüntette a

nemesire hamisított népies-nemzeti epigón irodalom volt. Ekkor lépett fel a Nyugat egész nemzedéke s benne a friss, fiatal művelt polgárság kért nagyobb részt nemcsak a politikai, de a szellemi hatalomból is. Ja! Ez rég volt! Talán igaz se volt! Azóta megöregedett Szép Ernő, de megöregedett az az osztály is, melyből származik.

A lírai költő mérlege 1935-ben: Színházi Élet, Pesti Hírlap, Az Est, Nyugat. Legjobb könyvkiadó: Atheneum. Legjobb színház a világon: a Vig és Magyar, ahol Szép Ernő darabjait előadják. Legjobb gázsifizető: Az Est. Legnagyobb mecénás: Miklós Andor volt, isten nyugosztalja. Legaranyosabb fiú a világon: Ince Sándor. Isten éltesse. Legjobb politikai rend — Friedrich István óta — Magyarországon leledzik.

Budapest tele van lírikus kiskutyákkal, szalonpincsikkel, akiknek

farkát a város legjobb fodrászal vágják divatosra, rövidre s akiből csak úgy dől a mélabu, a finomság, a világfájdalom és a tűnő ifjúság lehellete. Világnézetük, a pltyang. Horizontjuk, megakadt valahol 1912 táján. Azóta nem olvasnak, csak irnak. Ha meggondoljuk, hogy tehetséges munkás és parasztirók milyen érdeklődéssel figyelnek fel minden könyvre, szemlyre, irodalmi és társadalmi megnyilvánulásra, a külömbség szembeszökő. A feltörekvő osztály áll itt rongyos kabátban, nyomorban, megalázó munkafeltételek között s részben munkanélkül és — kulturára, életre éhesen — vár.

Egy évvel ezelőtt itt volt Bölönyi György, Ady Endre Bölönyi Gyurkája, a régi Magyarország egyik legintelligensebb embere. Emigráns, aki tizenötévi ottartózkodás után Páris irodalmi üzemeiben éppugy hazake-

rült, mint annak idején Budapesten. Emlékszem, hevesen támadtam a Korunkat. „A Korunk mégis Európa egyik legjobb folyóirata” felelte nekem „olvasom a francia, német revüket is, van némi összehasonlítási alapom”. Nem tágitottam. Felsoroltam a Korunk összes kritikái, irodalmi gyengéit, melyeket itt nem árulok el, mert erről külön cikket szándékozom írni valahol. Bölöni barátságosan vállamra tette kezét. „A Korunk friss számát barát és ellenség egyformán izgalommal veszi a kezébe. Ez pedig nagy dolog olyan időben, mikor a magyar folyóiratok mindegyikéből dermesztő unalom árad”.

Elismertem: Igaza van. Hogy erről a lapról Szép Ernőék mit se tudnak, ez csak az általános érlelmesedésnek ijesztő mértékét tárja fel, melyben Szép Ernő és egész osztálya leledzik évek óta.

A palesztinai konjunktura őszinte megvilágításban

szultánátust, majd a kalifátust és elűzte IV. Mehmedet az utolsó szultánt.

„A nemzetgyűlés rendkívüli bizottsága a következő napon összeült. A bizottság tagjai, törvényhozók és papok, órákig vitakoztak a szultánátus és kalifátus élválasztásáról. Az elnök, hosszuszakállu, előkelő köntösben, impozáns volt. Mellé sorakoztak a tribünökön a szakállas papok, változva a fecsegő képviselőkkel.”

„Egyik sarokban, szürke tábornoki egyenruhájában, mint valami ugrásra kész ragadozó, Musztafa Kemal hallgatta őket fogcsikorgatva. Az egész bizottság ellensége volt. Egyetlen szónok se támogatta javaslatát, vesztett és nem nyugodott bele. Mí dolga volt neki, a győzőnek, a hódítónak és vezérnek ezekkel a bárgyu papokkal, akik szavakkal játszadoztak, hogy romokat támogassanak?”

Egyszerre nem tudott magán tovább uralkodni, elragadta a szenvedély, dühtől reszketve, fogát vicsorogtatva felugrott egy padra és félbeszakította a vitát:

— Uraim, az ottomán szultán erőszakkal szerezte meg a hatalmat a néptől és a nép erőszakkal fogja visszaszerezni tőle... a szultánátust el kell választani a kalifátustól és el kell törölni. Ha tetszik, ha nem: így fog történni. S ha ellenállnak nekem, életükkel játszanak”.

„Miatán a diktatura beszélt, fölállott a tiszteletreméltó elnök és így szólt:”

— „Effendik és uraim, — mondotta, — a Gazi a kérdést egészen más megvilágításba helyezte...”

„A bizottság tagjai erre megrémülve azonnal átküldték a javaslatot a nemzetgyűlésnek, kedvező véleményezéssel.”

„A szultánátust csakugyan el kell választani a kalifátustól, — mondták — a szultánátusnak el kell tűnnie és a szultánt száműzni kell.”

„Azután felkapták hosszú köntösüket és igyekeztek minél hamarabb elhagyni a termet, hogy meneküljenek attól, aki már-már rájuk vetette magát”.

Kétmillió örmény áldozat

Az isteni jog alapján álló monarchia halott. A jelenlegi uraknak, volt kömüveseknek, mázolóknak, be kell előbb utóbb látniok, hogy a szuronyokkal mindent lehet csinálni, csak rájuk ülni nem lehet. Akár a kínai Kounintangról, akár a fascista nagytanácsról, náciokról vagy másokról van szó. Kemál a világháború után megindult hatalmas erjedés segítette

Palesztina gazdasági konjunkturális periódusa két év óta tart. Az 1929—1932-es erősen dekonjunkturális idő óta, ez a konjunktura a polgári gazdasági élettel párhuzamosan erősödött és ma is felfelémenő tendenciát mutat. Az előző, hasonló konjunkturális periódusokkal szemben, jellegzetes tulajdonsága a jelenleginek, hogy tartós tőkebeáramlással jár s a bevándorlás, ugy a tőkés, mint a munkáskategóriákban nem lökészerűen mint eddig, hanem állandó formában halad. Így 1933-ban negyvenezren, 1934-ben negyvenkétezen vándoroltak be. 1933-ban a tőkés bevándorlása 6.500 000 font beáramlást jelentette. Az 1934-es adatokat még nem ismerjük, de valószínűleg nem maradt alatta az előzőévi összegnek.

Az ipari fellendülés oka és méretei

A palesztinai konjunktura feltételeinek megteremtését, az országnak a bevándorlás számára való nagyobb

uralomra. A török nincstelenség forró hangulata. Kemál forradalmi demokráciát hirdetett akkor és hogy a belső feszültség felől elterelje a figyelmet, álmegoldást keresett.

Írtóhadjáratot indított az ország északi részében élő kétmillió örmény ellen.

Egész örmény megyéket, falvakat öltek meg, pusztítottak el. Egy egész községet beleszorítottak asszonyostól, gyerekestől a folyóba, hogy ott pusztuljanak. Így vezette le az örmények ellen a nép forradalmi hajlandóságát. Azután megcsinálta azokat a reformokat, amelyekről már fentebb szó volt, amelyek legkevésbé sem jelentik azonban a belső átlenyegesülést.

Felszabadított parasztok „kamatrabszolgaságban”

Kifele úgy hat Törökország, mint modern állam. A lakosságnak azonban több, mint 81 százaléka földmivelő és amíg a szultánok idejében a föld a pasáké és a papoké volt, a Kemál által „felszabadított” népnek csak a 14 százaléka kapott valami földcskét. Nem azonban ingyen vető-

megnyitása tette lehetővé. Közvetlen módon pedig a gazdasági terület kapitalizálódása idézi elő. Az európai és amerikai politikai és gazdasági krízisszférákból menekülő zsidó tőke így természetesen elhelyezkedést talál és ha ezt nemzeti célokkal lehet egybekötni, akkor ez a tőke még erkölcsi értékelést is kap. Részben a megszerzett földterületek gazdasági kihasználása, részben a bevándorlók mindenekelőtt lakhatási körülményeinek és szükségleteinek biztosítása, táplálják azoknak a konjunkturális iparágaknak a megteremtését, amelyek ezt a helyzetet fenttartják illetve relative tartóssá tehetik.

Hiszen az utolsó két évben is cca. 80.000 ember telepedett le, kinek házra, lakásra, butodarabokra és egyéb felszerelésre van szükségük. (Az iparoscificat elnyerésének a feltétele, az olyan jelentkező, kinek szakmájára az építkezésnél van szükség, vagyis: kőműves, lakatos, asztalos, ügyes stb. ahogy ezt a pa-

magot, mezőgazdasági felszerelést és igavonó állatokat. Ellenben a földhöz adtak neki pénzhitelt, jó magas kamatokkal, aminek következtében a parasztok termelvényeinek az értékét ne nyomhassák le a végtelenségig, állami külkereskedelmi hivatal létesült, ez azonban csak a nagy exportörökön segített, akik prémiumokat kaptak, a szegény parasztokon nem. Sőt a náluk is alkalmazott kenyérbélyeg a szegény lakosság kenyérét drágította. Most, hogy a paraszt teljes krízisbe jutott, Kemál eltörölte a földadót, amit ugysem fizettek.

Ipara alig van az országnak, összesen tíz nagy gyára dolgozik. Öt éves tervébe hat új gyár felépítését vette fel, tavaly Kemál, aki elsőnek kötött barátsági szerződést a Szovjetunióval tizenhatmillió törökfönt géparu hitelt kapott a Szovjettől.

Megállapítható tehát, hogy amíg külső képre modern fotografiát akar nyújtani a Gazi az új Törökországról, a szegény paraszt és a szegény munkás számára mi jelentősége sincs annak, hogy Kemál és miniszterei feez helyett cilindert viselnek az ünnepléses fényképfelvételeken a többi urakkal együtt. Lóránt Imre

lesztinai hivatalok feltételként előírják).

Vizsgáljuk meg azonban a konjunktúra tényleges gazdasági hatókörülményeit. Palesztina konjunktúrális helyzetének tartósságát az a tény dönti el, hogy gazdasági élete *gyarmati jellegű*. Ez azt jelenti, hogy *ha még lenne is nyersanyagbázisa, akkor sem építhetne fel ezen olyan iparágakat, amelyek a lakosság primér és reális ipari szükségleteinek előállításával foglalkozhatnának*. Palesztinát a „nyitott kapu” gazdaságpolitikája determinálja, ami gyakorlatban annyit jelent, hogy a külföldi államok s ezek között főleg Anglia és Németország, de nem utolsósorban Japán is, importvámok nélkül szállhatnak Palesztinába, ami természetesen az ilyen iparágak megteremtésének (pl. termeléseszközök előállítására stb.) lehetőségét minimumra szorítja. Tehát Palesztinában nem épülhet fel olyan ipari termelés, amely a váncokérvényezés alatt mindenekelőtt az importáló államoknak és további fokozatig Palesztinán belül, önmagának teremtele konfurenciát és következőleg termelési krízist. (Az indiai polgárság megteremtésére való esetleges hivatkozás itt azért nem helytálló, mert ennek kialakulása az ártermelő gazdálkodás liberális szakaszára esett és lodna mérsékelt nyersanyagbázisain nyugodott, míg a palesztinai zsidó polgárság a konjunktúra szigetén, a világválság közepette, teljesen nyersanyag híján van). Igazolják mindezt az import-exportszámok is. Amíg 1933-ban az export alig 2.000.000 fontot tett ki és narancstermékek kiviteléből állott, addig ezen idő alatt az import ennek majdnem hatszorosát, 11.500.000 fontot tett ki. 1934-ben az import 16 millió fontra rugott.

Növekvő bankbetétek

A nyersanyagbázison felépíthető belső ipari termelés megteremtésének kilátástalansága, Palesztina gyarmati gazdasági jellege, maga után vonja, hogy belső termelési krízis elő nem áll, az a tény pedig a konjunktúrális helyzetet kétségkívül meghosszabbítja. Azonban a kérdést nem csak ez dönti el.

Döntően beleszól a kérdésbe a tőke foglalkoztathatásának és realizálódhatásának problémája.

Ha a fentebb említett okokról fogva, az elhelyezési, piaci lehetősé-

geket meghaladó méretű termelés-teljesítésben. nincs is veszély a konjunktúrális helyzet számára, azonban kétségtelen, hogy ez már nem áll arra a tőkére, amely ebben a termelésben, úgy a mezőgazdasági, mint az u. n. ipari részében realizálódást keres. A bankbetétek hihetetlen megnövekedése tőkefelgyülemeléssel jár. 1932 elején három és fél millió fontot, 1932 december végén ötmillió, 1933 december végén tízmillió és 1934 március végén 12 és fél millió fontot tettek ki a bankbetétek. A betétek növekedése 1933 december végétől 1934 márciusáig kétféle font, miután a legalább ezer fonttal rendelkező tőkések bevándorlása közben is emelkedett. Ilyen aránylagosan nagyösszegű tőkék felhalmozódásának következtében, ezek alig egy százalékat kamatoznak. Másoldairól viszont a bevándorlás nagyságával fordított arányban áll a megvásárolt földek kiterjedése.

A föld és a spekuláció

A földszerezés az utóbbi években különben is igen megnövekedett és ez érthető is. Tőkés nem fog mocsaras vagy terméketlen s nemgyümölcsöző földet vásárolni, ezt a Keren Kayemethre hagyja, hanem igyekszik arab kézből, de gyakorlatban leginkább zsidó ültetvényesektől földet vásárolni. Így a cionista statisztika szerint az 1933-ban megszerzett 90.000 dunamból, amint ez a hivatalos kimutatásból kiderül, 64.000 dunam zsidó kezébe került cserélt gazdát. Tehát dacára annak, hogy az új investíciók természetesen, egy fejletlen terület gazdasági felépítése, a mesterséges „munkahiány”, a tőkebeáramlás, a tőkés gazdálkodás természetének megfelelően, átmeneti fellendülést idéz elő, mégis a földvásárlási lehetőség egyre szűkül és az utóbbi évek átlaga cionista statisztika szerint is 18-19.000 dunamot tesz ki. (Ez magyarázza egyúttal, hogy miért van szükség állandóan új bevándorlási lehetőségek megloboztatására, Szíria, Ceylon, Ciprus stb.). Ha tehát a gyümölcsöző földterületek megszerzése ilyen nehézségekbe ütközik, ha tehát a beáramló és felgyülemelő tőkék elhelyezkedése Palesztina legkonjunktúrálisabb szektorában, a mezőgazdaságban és úgy az erre, vala-

mint az építőiparra is döntő kihatással bíró telek- és termőterületspekulációban problematikussá válik, akkor szükségszerűen beállhat a telek mesterségesen felhajtott árának zuhanásszerű esése, ami feltartóztatlanul tőkemeneküléssé fajul. Már pedig a mezőgazdasági és ipari termeléshez szükséges földterületek megszerzésének megnehezülése és privilégiuma, szemben a realizálásra váró tőkék nagyságával, maga után kell vonja a kivételes helyzet megszűnését, mivel a tőkekinálat aránytalanul nagyobb, mint a ténylegesen realizálható tőke.

Munkás elhelyezkedés, profit

Ki kell térjünk a statisztikák azon részére is, amelyek Palesztina gyár- iparáról beszélnek. Palesztinában a statisztikák 3386 „gyárról” számolnak be. Azonban felesleges mondanunk, mennyire túlzás néhány kivétellel „gyárról” beszélni, amikor ezeknek több mint háromnegyed része kisipari és háziipari vállalkozás. Felemlítenek például ruházati és textilipari gyárak alatt 787 „gyárat”, melyek 19.000 „személyzettel” rendelkeznek és 352.000 font investíciót jelentenek. Ezzel szemben rá kell mutatni arra, hogy az alig 5-6 nagyobb tüzem Palesztinában a munkásszámból legalább 3000-et foglalkoztat, marad tehát 3380 „gyárra” mindössze tizenhatezer főnyi „személyzet”. Ez a „gyáripar” tehát nem olyan természetű, amely a tőkék elhelyezése tekintetében számításba jöhetne, mert nagyrészt kisiparosok és háziiparosok vállalkozásait jelentik.

Ha a palesztinai zsidó polgári termelés ellentmondásairól ezidőszert még nem beszélhetünk, de kétségtelen, hogy a beáramló és felgyülemelő tőkék ott sem vesztik el tőkés jellegüket, amelyek mint mindenütt, úgy Palesztinában is mindenekelőtt egyéni profitot tartanak szemelőtt és így a zsidóság átrétegződésének kérdését, a cionizmus ezen egyedüli pozitív magját, gazdasági-társadalmi tekintetben regresszív formában döntik el.